

MENTALNA HIGIJENA

1

- **KLASIFIKACIJE MENTALNIH POREMEĆAJA**
- **MENTALNI POREMEĆAJI I POREMEĆAJI PONAŠANJA IZAZVANI PAS**
- **OMETENOST U INTELEKTUALNOM RAZVOJA**

MEDICINSKI MODEL/1

2

Definisanje jedne pojave terminom **mentalni poremećaj** zahteva primenu **medicinskog modela**, koji podrazumeva jasnu **kliničku sliku** i nastojanje da se odredi **etiologija bolesti**.

KLINIČKA SLIKA:

Bolest se definiše pre svega preko:

- postojanja stabilnih patoloških znakova i simptoma, koji odražavaju disfunkcionalnost nekih organa
- postojanja subjektivne **patnje i trpljenja** pojedinca i/ili **socijalne ili radne disfunkcije**.

Simptomi moraju da imaju stabilnu i regularnu pojavnost kod najvećeg broja bolesnika i čine jednu kliničku sliku.

Određenje kliničke slike omogućuje **dijagnozu i klasifikaciju**, a zahteva **lečenje**.

Da bi bile šire upotrebljive, kliničke slike je potrebno **klasifikovati** u okviru šireg **klasifikacionog sistema**.

MEDICINSKI MODEL/2

3

ETIOLOGIJA:

Etiologija u medicinskom modelu podrazumeva:

- jasno postojanje **uzroka, patogeneze** i direktno s tim povezano postojanje **patofiziološkog i patohistološkog supstrata**
- mogućnost **direktnog dokazivanja deficita i oštećenja koje je uzrok simptomima, medicinskim metodama.**

Zahtevi dobre klasifikacije

4

- **Baziranost na činjenicama**
- **Operacionalna definicija** (uputstva i objašnjenja pojmova (MKBi li ICD) / pravila i operacionalni kriterijumi (DSM))
- **Obuhvatnost**
- **Pouzdanost** (dosledna upotreba termina od strane različitih psihijatara)
- Adekvatna **diferencijacija** između poremećaja
- **Validnost diferencijacije** (realno distinktivni sindromi)
- **Logička postojanost** (konstantan broj principa i pravila)
- **Relevantnost informacija** (u vezi sa ključnom situacijom i kliničkim odlukama)
- **Praktičnost i primenljivost**
- Ista za sve **životne periode** - ipak, neki poremećaji su karakteristični samo za neko životno doba

Za decu princip: klasifikuju se poremećaji i problemi, a **ne ličnost** .

Dva osnovana klasifikaciona sistema

5

- **Međunarodna klasifikacija bolesti, povreda i uzroka smrti (ICD ili MKB)** Svetske zdravstvene organizacije
  - Trenutno je na snazi **ICD-10 (MKB-10)** (od 1994)
- **DSM klasifikacija** Američke psihijatrijske asocijacije (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*),
  - Trenutno je na snazi **DSM-5** (od 2013)

MKB (ICD) klasifikacija

6

- **MKB (ICD)-9**: prvi put se javljaju *psihički poremećaji u detinjstvu i adolescenciji*
- **MKB (ICD)-10**: savremenija, potpunija i sveobuhvatnija:

Osnovne karakteristike **MKB (ICD) -10 klasifikacije**:

1. Koristi **alfa-numeričke** šifre (A00-Z99)
2. Postoji **multi-aksijalni** (više-osovinski) pristup
3. Poremećaji su svrstani **u grupe** prema svojim osnovnim zajedničkim svojstvima
4. Koristi se termin **poremećaj** (ne bolest ili oboljenje)

Poglavlje V – mentalni poremećaji i poremećaja ponašanja.

Poglavlje V MKB (ICD) -10 – mentalni poremećaji

7

F0x Organski, uključujući simptomatski, mentalni poremećaji

F1x Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja izazvani **PAS**

F2x Shizofrenija, shizotipski poremećaji i poremećaji sa
sumanutošću

F3x Poremećaji **raspoloženja** (afektivni poremećaji)

F4x Neurotični, sa stresom povezani i somatoformni poremećaji

F5x Sindromi ponašanja udruženi sa fiziološkim poremećajima i
somatskim faktorima

F6x Poremećaji ličnosti i ponašanja odraslih

F7x Mentalna retardacija

F8x Poremećaji **psihičkog razvoja**

F9x Poremećaji **ponašanja i emocija** sa početkom obično u
detinjstvu i adolescenciji

Mentalni poremećaji detinjstva i adolescencije su posebno
izdvojeni u kategorijama F8 i F9.

MKB-10, F1x: Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja nastali zbog upotrebe PAS/1

8

PAS: psihoaktivne supstance

Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja nastali zbog upotrebe PAS po MKB-10 klasifikaciji (**F1x.-**) po **vrsti PAS:**

F10.- Alkohol

F11.- Opijati

F12.- Kanaboidi

F13.- Sedativi ili hipnotici

F14.- Kokain

F15.- Drugi stimulansi uključujući kofein

F16.- Halucinogeni

F17.- Duvan

F18.- Isparljivi rastvarači

F19.- Brojne droge i druge PAS

MKB-10, F1x: Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja nastali zbog upotrebe PAS/2

9

Specifikacija **kliničkog stanja** – ključne kategorije:

F1x.0 Akutna intoksikacija - prolazna, smetnje nivoa svesti, percepcije, afekta, ponašanja...

F1x.1 Štetna upotreba - oštećenje fizičkog ili mentalnog zdravlja, nema sindroma zavisnosti

F1x.2 Sindrom zavisnosti (bolest zavisnosti)

F1x.3, Fx.4 Apstinencijalni sindrom (po apsolutnom prekidu uzimanja PAS)

F1x.5 Psihoteični poremećaj (psihoteični simptomi tokom ili nakon upotrebe PAS)

F1x.6 Sindrom amnezije (hronično i upadljivo oštećenje pamćenja)

MKB-10, F1x.2

Sindrom zavisnosti od PAS

10

- Jaka **žudnja** ili osećanje **prinude** da se PAS uzme
- Dokaz o povećanoj **toleranciji** (izuzetno visoka u odnosu na prosek)
- **Fiziološki apstinencijalni sidrom** po smanjenju ili prestanku uzimanja PAS
- **Otežana kontrola** nad ponašanjem da se PAS uzme u smislu početka, završetka i nivoa upotrebe
- Provođenje **sve više vremena** u traženju, uzimanju ili pravljenju PAS
- Progresivno **zanemarivanje** drugih **zadovljstava i interesovanja**
- **Nastavljanje** uzimanja PAS i pored jasnih činjenica o direktnom i indirektnim **štetnim dejstvima i posledicama** uzimanja PAS
- **Trajanje** tokom nekog perioda u prethodnoj godini (DSM IV: min. 1 god)

MKB-10, F7x: OMETENOST U INTELEKTUALNOM RAZVOJU

11

U MKB(ICD)-10 klasifikaciji ometenost u intelektualnom razvoju se opisuje u dijagnostičkoj kategoriji **F7x - mentalna retardacija**

Definicija: mentalna retardacija je stanje *zaustavljenog ili nepotpunog psihičkog razvoja*, koje se naročito karakteriše *oštećenjem onih sposobnosti* koje se pojavljuju tokom *razvojnog perioda* i koje doprinose **opštem nivou inteligencije**.

- Stepen mentalne retardacije se meri **testovima inteligencije** i **skalama** za procenu socijalne adaptacije
- Intelektualne sposobnosti i socijalna adaptacija se mogu **menjati** tokom vremena i, retko, **popraviti**

DSM V - intelektualna nesposobnost

Predlog za ICD-11: poremećaj intelektualnog razvoja

MKB-10, F7x: Opšte karakteristike

12

- Mentalna retardacija nije bolest, već **stepen funkcionisanja** osobe ispod kulturnih i socijalnih normi u određenoj sredini, u određeno vreme.
- **Prevalenca** mentalne retardacije: od 1 -3%; zavisi od uzrasta ispitivane populacije.
- Mentalna retardacija i **drugi mentalni poremećaji**:
  - **povećan rizik** za nastanak mentalnih poremećaja: prevalenca između 30% i 60%
  - tipovi **psihijatrijskih simptoma i sindroma** su **slični** kao kod osoba prosečnih mentalnih sposobnosti

MKB (ICD) - 10 razlikuje: **laku, umerenu, tešku i duboku** mentalnu retardaciju

MKB-10, F70: Laka mentalna retardacija

13

- Čini **85%** populacije mentalno retardiranih
- Često se prvi put otkriva prilikom uključivanja dece u školu

Karakteristike:

- **IQ** - između **50-69** (kod odraslih - mentalni uzrast od 9 - 12 godina)
- **Sposobnost govora:** nauče da govore sa zakašnjenjem, ali se najveći broj osposobi da koristi govor u svakodnevnom životu
- **Briga o sebi:** većina uspeva u potpunosti da brine o sebi i nezavisna je u praktičnim domaćim poslovima
- **Sposobnost za rad:** odrasli su sposobni za rad i dobre socijalne odnose
- **Glavne teškoće:** u školovanju (čitanja, pisanja, računanja) – zahtevaju individualniji pristup.
- **Problemi i potreba za tretmanom i podrškom:** sličniji osobama normalne inteligencije, nego umereno i teško retardiranima.

MKB-10, F71: Umerena mentalna retardacija

14

- Čini **10%** populacije mentalno retardiranih
- **Simptomi** često vidljivi još na rođenju ili neposredno posle
- **Organska etiologija** kod većine: česti su *epilepsija*, neurološka i telesna *oštećenja* (pareze, paralize, izmenjen izgled...)

Karakteristike:

- IQ -između **35-49** (kod odraslih - mentalni uzrast od 6 - 9 godina)
- **Rana kašnjenja** u psihomotornom razvoju (dizanje glave, osmeh, sedenje, hodanje, govor); kontrola sfinktera se teško stiče .
- **Sposobnost govora:** nauče ograničeni rečnik, održavaju ograničenu komunikaciju sa okolinom.
- **Briga o sebi:** retko samostalan život, nekima potreban stalni nadzor.
- **Sposobnost za rad:** mogu da se osposobe za jednostavne praktične poslove, jasno strukturisano i uz stručan nadzor
- Većina nauči da **hoda** bez tuđe pomoći.
- **Ne školuju** se.

MKB-10, F72: Teška mentalna retardacija

15

- Čini **3-4%** populacije mentalno retardiranih
- **Simptomi** vidljivi na rođenju ili neposredno posle
- **Organska etiologija** kod većine

Karakteristike:

- **IQ** - između **20-34** (kod odraslih - mentalni uzrast od 3 - 6 godina)
- **Rana kašnjenja** u psihomotornom razvoju, kontrola sfinktera -teško
- **Sposobnost komunikacije**: nauče izvesne reči, održavaju izvesnu komunikaciju sa okolinom.
- **Briga o sebi**: nisu sposobni za samostalan život, najčešće potrebna stalna podrška i pomoć.
- Najveći broj ima **izražena motorna oštećenja** ili druge **udružene deficite**, koji ukazuju na značajno oštećenje ili poremećen razvoj CNS .

MKB-10, F713: Duboka mentalna retardacija

16

- **Simptomi** vidljivi na rođenju ili neposredno posle
- **Organska etiologija** kod većine

Karakteristike:

- **IQ** – ispod **20** (kod odraslih - mentalni uzrast ispod 3 godine)
- **Veoma** mala mogućnost kontrole sfinktera
- **Sposobnost komunikacije**: veoma rudimentarne forme neverbalne komunikacije; u najboljem slučaju - upotreba govora za osnovne naredbe i jednostavne zahteve
- **Briga o sebi**: većina nepokretna ili slabo pokretna, potrebna stalna pomoć i nadzor
- Česta **teška neurološka i druga telesna oštećenja**, česti teški **pervazivni razvojni poremećaji** u njihovom najtežem obliku (atipični autizam)

Intervencije u slučaju ometenosti

17

Primarna prevencija: prenatalna; u najvećem broju slučajeva ne može se uticati po rođenju deteta

Ne postoji lek kojim se može izlečiti mentalna retardacija, mogu se samo ublažiti njene posledice

Savetovanje:

- **Porodica/roditelji:**

- da što ranije prepoznaju zaostajanje u razvoju deteta i
- da ga pravovremeno uključe u tretman;
- da prihvate dete i da se odnosi prema njemu *što adekvatnije*, bez prezaštićivanja ili odbacivanja
  - Preterani i neadekvatni zahtevi mogu da značajno ugroze funkcionisanje deteta i dovedu do drugih metalnih poremećaja
- **teže retardirana deca:** pravo na tuđu negu i pomoć, specijalne ustanove za smeštaj.
- **Dete:** da se organizuje na najvišem nivou u okviru sposobnosti

LITERATURA

- Deušić-Popović, S. (1999), Problemi mentalnog zdravlja dece i adolescenata, str. 3 –19. Beograd, Institut za mentalno zdravlje.
- MKB - 10 – Uputstva za dijagnostiku i vođenje mentalnih poremećaja u primarnoj zaštiti. Beograd, Institut za mentalno zdravlje.

VIDEO KLIPOVI – sajтови

19

Second Video of Severely mentally challenged boy after 1 year playing Piano

Wizard Academy / 1:30 <http://www.youtube.com/watch?v=VicL36hQgOM>

Stillwater Center Tour / tour of Stillwater Center, a home for Montgomery County children and adults who have the most severe and profound mental retardation, are physically challenged and/or have significant medical needs. /8:31, do 3:00 , od 4:00 do 8:15 <http://www.youtube.com/watch?v=TDGgwuPGuo>